

The Role Model of a Muslim Woman in the Mirror of Tahereh Saffarzadeh's Poetry

Sedighe Alilo¹ , Seyfodin Ab barin² , and Forough Jalili³

1. Corresponding Author, PhD student in Persian Language and Literature, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran, Email: ebrahimpoor157@gmail.com
2. Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran, Email: dr.abbarin@yahoo.com
3. Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran, Email: foroughjalili@yahoo.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received 25 March 2025
Received in revised form 06 August 2025
Accepted 11 September 2025
Available online 23 September 2025

Keywords:

Islam,
Woman,
Role model,
Saffarzadeh,
Contemporary Iranian woman

ABSTRACT

Objective: The main objective of this research is to extract and identify the characteristics of the “model Muslim woman” from the poems of Tahereh Saffarzadeh as one of the symbols of Iranian-Islamic women. This research seeks to introduce these characteristics and provide a practical and native model for contemporary Iranian women so that they can play an effective, victorious, and proud role in today’s soft war and cognitive war arenas.

Method: This research was conducted using a descriptive-analytical method. For this purpose, Tahereh Saffarzadeh’s poems were examined and analyzed as primary data. By describing the themes, motifs, and concepts in the poems, the researcher analyzed and inferred characteristics that reflect the characteristics of the ideal woman and the Islamic model from the perspective of this poet.

Results: The research findings show that Tahereh Saffarzadeh’s poems are a complete mirror of the characteristics and characteristics of the ideal Muslim woman. The most prominent of these features extracted from her poetry include fighting spirit, raising awareness, social commitment, upholding Islamic values, resisting arrogance and ego, while maintaining dignity and self-respect.

Conclusions: The results of this research indicate that Islam, by presenting transcendental models, has given women a high status that goes far beyond the consumerist and commodity-oriented view of Western material schools. The Islamic Revolution is also the product of this religion and the harbinger of such a status for women. Tahereh Saffarzadeh, as a prominent model, is an embodiment of these ideals in the contemporary era. Therefore, the model extracted from her poetry and life can serve as a roadmap for Iranian Muslim women to rely on it in the enemy's soft battlefield to maintain their authentic identity, play a constructive role, and achieve victory.

Cite this article: Alilo, S., Ab Berin, S. & Jalili, F. (2025). The Model of a Muslim Woman in the Mirror of Tahereh Saffarzadeh's Poetry. *New Research in Islamic Humanities Studies*, 4 (7), 1-15. <https://doi.org/10.22034/api.2025.2043352.1064>

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights.

Publisher: Lorestan University.

DOI: <https://doi.org/10.22034/api.2025.2043352.1064>

Introduction

The presence of women in social activities in the early days of Islam and in later periods is an expression of this Islamic attitude towards women. From this perspective, even the religion of Islam has set a model, and in the history of Islam and Shiism, there are role models for women such as Fatima Zahra (PBUH), who participated alongside the Commander of the Faithful in social activities and tried to disgrace those who violated the right of Imamate of Imam Ali (PBUH). Alongside her, we see Hazrat Zaynab (PBUH) in the Ashura incident, how she disgraced and defamed the Yazidi system and the Yazidis. "Zaynab (PBUH) is the embodiment of asceticism and piety, knowledge, chastity and courage, and a pure intellect created with divine morality. This noble person showed the nation the way to resist falsehood and taught everyone to sacrifice for the sake of God and to forsake everything in order to raise the banner of truth." Based on this, it is clear that isolation and staying at home are not appropriate for a Muslim woman, and her role in building Islamic civilization is a prominent and prominent role; as we saw the manifestation of this role in the victory of the glorious Islamic Revolution of Iran. The great leader of the revolution always considered the role of women in the revolution to be prominent. He has said in this regard: "You women in Iran have proven that you have taken the lead in this movement. You have a great contribution to this Islamic movement of ours. You will be the support for our country in the future." The late Imam (may Allah have mercy on him) also considered the revolution to be indebted to women and always mentioned the role of women in the victory of the revolution and accompanying the revolution: "We consider our movement to be indebted to women. Men followed women in the streets. Women encouraged men. They themselves were the front lines. Women are like a creature that can break a satanic power." The presence of women in political, social and cultural activities was a source of pride, and the Imam not only did not oppose it, but also recommended equality between men and women, saying: "We are proud that women and ladies, young and old, young and old, are present in the cultural, economic and military arenas and are active alongside men or better than them in the path of the exaltation of Islam and the objectives of the Holy Quran." He considered women to be the educators of society and believed that "the happiness and misery of countries depend on the existence of women. Women, with their own proper upbringing, create human beings and with their own proper upbringing, develop the country. The origin of all happiness arises from the lap of women." The Supreme Leader of the Revolution, Imam Khamenei (may the shadow of the Almighty be upon him), also emphasized the social activity of women and setting a model for women around the world, saying: "In Islamic Iran, an Iranian woman must strive to revive the noble identity of Islamic women in such a way that she attracts the eyes of the world. This is a duty on the shoulders of Muslim women today. They should show the role model of women; they should say that a Muslim woman is a woman who preserves her religion, her veil, her femininity, her elegance, her tenderness, and her gentleness; she also defends her rights; she advances in the fields of spirituality, science, research, and approaching God, and she shows prominent personalities,

and she is present in the political field. This becomes a role model for women. You should know that Muslim women in many parts of the world today look up to you and learn from you.

Method

This research employs a descriptive-analytical method, closely reading Saffarzadeh's poetry to extract and analyze central themes. The analysis is framed by a content analysis approach, focusing on key motifs and their socio-political implications. The poet's own statements and ideological commitments are used to contextualize the literary findings within the broader framework of Islamic revolutionary thought.

Results

The research findings show that Tahereh Saffarzadeh's poems are a complete mirror of the characteristics and characteristics of the ideal Muslim woman. The most prominent of these features extracted from her poetry include fighting spirit, raising awareness, social commitment, upholding Islamic values, resisting arrogance and ego, while maintaining dignity and self-respect.

Conclusions

The results of this research indicate that Islam, by presenting transcendental models, has given women a high status that goes far beyond the consumerist and commodity-oriented view of Western material schools. The Islamic Revolution is also the product of this religion and the harbinger of such a status for women. Tahereh Saffarzadeh, as a prominent model, is an embodiment of these ideals in the contemporary era. Therefore, the model extracted from her poetry and life can serve as a roadmap for Iranian Muslim women to rely on it in the enemy's soft battlefield to maintain their authentic identity, play a constructive role, and achieve victory.

The present study has found valuable elements in Saffarzadeh's poetry for the contemporary Iranian model woman. Saffarzadeh herself, as a model of an Iranian Islamic fighter woman, is the embodiment of a model woman. The progressive thoughts and ideas of this female poet regarding anti-domination and anti-arrogance and the adaptation of women's freedom to the Iranian Islamic reading in her poetry introduce her as a model for Iranian women. Her anti-domination thoughts and her knowledge of the dominated system are enlightening and can be useful and effective in introducing the ugly face of global dominators. She also considers freedom not as a Western woman in nudity but in the freedom of social activity and the independence of the homeland and the effort to liberate the homeland. She considers the fight against oppression and oppression to be the duty and responsibility of every woman and incites Iranian women to join the global oppressors against the Muslims of Palestine, Bosnia, Afghanistan, and so on. and defines a universal mission in anti-oppression and anti-cruelty. In justice, she considers Islamic justice superior and beyond all schools and fights against injustices and considers many definitions of justice in other schools to be oppression on a par. With these descriptions, she draws a progressive figure of a model Iranian Muslim woman who can bring the enemy to his knees on the fronts of

cognitive warfare and soft warfare and emerge enlightened from the trap of the enemy's cultural war attack.

Author Contributions

Conceptualization, methodology, validation, formal analysis, data curation, and original draft preparation were carried out by S. A. as the first author. Review and editing, visualization, supervision, and project administration were performed by S. A. as the second author. F. J., as the third author, contributed to the research design, research supervision, and revision of the article. All authors have read and agreed to the published version of the manuscript.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

The authors would like to thank the anonymous reviewers for their insightful comments and constructive feedback, which significantly improved the quality of this manuscript. We also extend our gratitude to our colleagues for their valuable discussions and technical support throughout this research.

Ethical Considerations

The authors strictly adhered to the highest standards of research integrity. The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and any other form of scientific misconduct.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

الگوی زن مسلمان در آئینه شعر طاهره صفارزاده

صدیقه علیلو^۱✉، سیف الدین آب برین^۲، فروغ جلیلی^۳

۱. نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری رشته زبان و ادبیات فارسی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران. رایانامه: ebrahimpoor157@gmail.com

۲. استادیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران. رایانامه: dr.abbarin@yahoo.com

۳. استادیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران. رایانامه: foroughjalili@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی،	هدف: هدف اصلی این پژوهش، استخراج و شناسایی ویژگی‌های «زن الگوی مسلمان» از اشعار طاهره صفارزاده به عنوان یکی از نمادهای زن ایرانی-اسلامی است. این پژوهش در پی آن است تا با معرفی این ویژگی‌ها، الگویی عملی و بومی برای زن معاصر ایرانی ارائه دهد تا در عرصه‌های جنگ نرم و جنگ شناختی امروز بتواند نقش‌آفرینی مؤثر، پیروز و سربلند داشته باشد.
تاریخچه مقاله: تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۰۵ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۰ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱	روش پژوهش: این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. بدین منظور، اشعار طاهره صفارزاده به عنوان داده‌های اولیه مورد بررسی و واکاوی قرار گرفته‌اند. محقق با توصیف مضامین، درون‌مایه‌ها و مفاهیم موجود در اشعار، به تحلیل و استنباط ویژگی‌هایی پرداخته که بازتاب‌دهنده صفات زن آرمانی و الگوی اسلامی از منظر این شاعر است.
کلیدواژه‌ها: دین اسلام، زن، الگوسازی، صفارزاده، زن معاصر ایرانی	یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اشعار طاهره صفارزاده، آئینه‌ای تمام‌نما از صفات و ویژگی‌های زن مسلمان آرمانی است. برجسته‌ترین این ویژگی‌ها که از شعر او استخراج شده‌اند، شامل مبارزه‌جویی، آگاهی‌بخشی، تعهد اجتماعی، پاسداری از ارزش‌های اسلامی، مقاومت در برابر استکبار و نفس اماره، و در عین حال حفظ کرامت و عزت نفس است.
	نتیجه‌گیری: نتیجه این تحقیق حاکی از آن است که اسلام با ارائه الگوهای متعالی، جایگاه رفیعی برای زن قائل شده که بسیار فراتر از نگاه مصرف‌گرایانه و کلام‌محور مکاتب مادی غربی است. انقلاب اسلامی نیز زاده این آیین و منادی چنین جایگاهی برای زن است. طاهره صفارزاده به عنوان یک الگوی برجسته، تجسمی از این آرمان‌ها در دوران معاصر است. بنابراین، الگوی استخراج شده از شعر و زندگی وی می‌تواند به عنوان نقشه راهی برای زن ایرانی مسلمان باشد تا با اتکا به آن، در میدان جنگ نرم دشمن، هویت اصیل خود را حفظ کند، به ایفای نقش سازنده بپردازد و به پیروزی دست یابد.

استناد: علیلو، صدیقه؛ آب برین، سیف الدین و جلیلی، فروغ. (۱۴۰۴). الگوی زن مسلمان در آئینه شعر طاهره صفارزاده. *پژوهش‌های نوین در مطالعات علوم انسانی*

اسلامی، (۷) ۴-۱۵. <https://doi.org/10.22034/api.2025.2043352.1064>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه لرستان.

DOI: <https://doi.org/10.22034/api.2025.2043352.1064>

مقدمه

دین مبین اسلام زن را به عنوان موجودیت و هویتی مستقل در نظر گرفته است. نگاه اسلام متفاوت از دیدگاه‌های دیگر مکتب‌های فکری و فلسفی، نسبت به زن است که «نگاهش به زن یا موجودی ناتوان است و یا نگاهی کاسب‌گرانه، اقتصادی و وسیله‌ای برای اطفای شهوت است» (بیانات رهبری در دیدار جمعی از بانوان برگزیده کشور در آستانه میلاد با سعادت فاطمه زهرا(س) (۱/۳۰/۱۳۹۳). دین اسلام هیچگاه زن را از فعالیت اجتماعی باز نداشته است و زن دوشادوش مرد هم در امور خانه و هم در اجتماع حضور دارد و نقشی اجتماعی نیز دارد و شخصیت انسانی و هویت زن در گرو تأثیرگذاری از رهگذر فعالیت‌های اجتماعی‌اش متبلور می‌شود. در آیه‌ای از قرآن چنین به تحریض به فعالیت اجتماعی زن اشاره می‌شود: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ»؛ مضمون آیه به این معنا است: (مؤمنین راستین کسانی هستند که هم از نظر عقیده به خدا و پیامبرش معتقدند و هم از نظر درک مسائل اجتماعی و هوش جمعی، جامعه را خوب می‌شناسند و در مسائل جمعی همواره حضور دارند و منزوی نیستند).

حضور زنان در فعالیت‌های اجتماعی در صدر اسلام و در دوره‌های بعد مبین این نگرش اسلام به زن است. از این منظر حتی دین اسلام الگوسازی کرده است و در تاریخ اسلام و تشیع زنان الگویی چون فاطمه زهرا(س) که دوشادوش امیرالمؤمنین در فعالیت‌های اجتماعی مشارکت داشت و در رسوا ساختن آنان که به حق امامت حضرت علی(ع) تجاوز کردند، می‌کوشید و در کنار آن حضرت زینب(س) را در واقعه عاشورا می‌بینیم که چطور دستگاه یزیدی و یزیدیان را رسوا و بدنام می‌کند و «زینب(س) تجسم زهد و ورع، علم، عفاف و شهامت، و عقیده طاهره متخلّق به اخلاق الهی است. این بزرگوار راه مقاومت در برابر باطل را به امت نشان داد و فداکاری در راه خدا و چشم‌پوشی از همه چیز را در راه برافراشتن پرچم حق به همه یاد داد».

بر این اساس روشن است که انزوا و خانه‌نشینی برای زن مسلمان برانزده نیست و نقش او در تمدن‌سازی اسلامی نقشی بارز و برجسته است؛ چنانکه نمود این نقش را در پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران دیدیم. رهبر کبیر انقلاب همواره نقش زنان را در انقلاب برجسته می‌دانست. ایشان در این مورد فرموده‌اند: «شما بانوان در ایران ثابت کردید که در پیشاپیش این نهضت قدم برداشتید. شما سهم بزرگی در این نهضت اسلامی ما دارید. شما در آتیه برای مملکت ما پشتوانه هستید». همچنین امام راحل(ره) انقلاب را مدیون زنان می‌دانستند و همواره نقش زنان در پیروزی انقلاب و همراهی با انقلاب را مورد اشاره قرار می‌دادند: «ما نهضت خودمان را مرهون زن‌ها می‌دانیم. مردها به تبع زن‌ها در خیابان‌ها می‌ریختند. تشویق می‌کردند زن‌ها مردان را. خودشان صف‌های جلو بودند. زن یک همچون موجودی است که می‌تواند یک قدرت شیطانی را بشکند». حضور زنان در فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی و فرهنگی مایه مباهات بوده و امام نه تنها با آن مخالفتی نداشتند بلکه توصیه به برابری زن و مرد می‌کردند و می‌فرمودند: «ما مفتخریم که زنان و بانوان، پیر و جوان، خرد و کلان در صحنه‌های فرهنگی، اقتصادی و نظامی حاضر و همدوش مردان یا بهتر از آنان در راه تعالی اسلام و مقاصد قرآن کریم فعالیت دارند». ایشان زن را مربی جامعه دانسته و بر این‌اند که «سعادت و شقاوت کشورها بسته به وجود زن است. زن با تربیت صحیح خودش انسان درست می‌کند و با تربیت صحیح خودش کشور را آباد می‌کند. مبدأ همه سعادت‌ها از دامن زن بلند می‌شود».

رهبر معظم انقلاب امام خامنه‌ای(دام ظلّه العالی) نیز تأکید بر فعالیت اجتماعی زن و الگوسازی برای زنان جهان داشته و می‌فرماید: «زن ایرانی در ایران اسلامی، باید کوشش این باشد که هویت والای زن اسلامی را آن‌چنان زنده کند که چشم دنیا را به خود جلب کند. این امروز وظیفه‌ی است بر دوش زنان مسلمان... الگوی زن را نشان بدهند؛ بگویند زن مسلمان زنی است که هم دین خود را، حجاب خود را، زنانگی خود را، ظرافت‌ها و رقت‌ها و لطافت‌های خود را حفظ می‌کند؛ هم از حق خود دفاع می‌کند؛ هم در میدان معنویت و علم و تحقیق و تقرب به خدا پیشروی می‌کند و شخصیت‌های برجسته‌ای را نشان می‌دهد و هم در میدان سیاسی حضور دارد. این می‌شود الگویی برای زنان. شما بدانید زنان مسلمان در بسیاری از نقاط دنیا امروز به شما نگاه می‌کنند و از شما یاد می‌گیرند.».

زن مسلمان در شعر صفار زاده

زن مسلمان و الگوی زن مسلمان به زیبایی در شعر صفارزاده ترسیم شده است. زنی که پایبند به آرمان‌های انقلابی و اسلامی و آشتی‌ناپذیر با نظام سلطه است. زنی که در قالب شعر صفارزاده از زن مسلمان ترسیم شده، زنی است که فریب آراستگی ظاهری و زرق و برق تمدن غرب را نخورده و به کجراهه «آزادی» زن در غرب نرفته است؛ آزادی که به جز «بردگی» و «استثمار» به ارمغان نیاورده

است. بنابراین این زن با نظام سلطه، ستیزی بی‌پایان دارد چنانکه این ستیز بی‌پایان در شعر صفارزاده منعکس شده است. در واقع هدف از طرح آزادی پوشش و دیگر آزادی‌ها برای زن، چیزی جز به زیر یوغ کشیدن زن مسلمان و تسلیم کردن و به زانو درآوردن او نیست. تا به این شکل خیل عظیم جمعیت زنان را که نقشی بزرگ در پرورش کودکان دارند از ستیز با نظام سلطه مصون دارد علاجی برای خود یابد. شاعران روشنگری چون صفارزاده که الگوی زن مسلمان‌اند پیش‌تر از ماهیت نظام سلطه پی برده‌اند. سلطه‌ستیزی را می‌توان یکی از رویکردهای الگوی زن معاصر مسلمان دانست که صفارزاده نمونه‌ای از آن است و ترغیب و تشویق به ستیز با نظام سلطه اصلی گریزناپذیر در شعرش.

ستیز با امپریالیسم و نظام سلطه

صفارزاده در آمریکا زیسته و در بطن کشور آمریکا شاهد سیاست‌های استعمارگرانه و سلطه‌جویانه این کشور بوده است. زیستن در آمریکا سبب شده او چهره وقیح نظام سلطه را بی‌پرده دیده و بهتر از هر کسی آن را بشناسد و به دیگران بشناساند. خود شاعر به این پیشگامی خود در شناساندن چهره وقیح استعمار و نظام سلطه چنین اشاره می‌کند: «از لحاظ کاربرد اشارات مشخص، این پرده دری از طریق من در شعر آمد و این جرم بزرگی بود. در ادبیات و هنر آن دوران فقط شاه هدف ملامت قرار می‌گرفت، آن هم با اشاره و استعاره، در شعر مقاومت که این طور بود. کسی به نقش استعمار نپرداخته بود. در حالی که حکام داخلی فرمانبردارانی بیش نیستند. کتاب «طنین در دلتا» آغازگر این افشاگریست در باره نقش امپریالیسم بین‌الملل...» (صفارزاده، ۱۳۶۶: ۷۹)

او خود تأثیر حضور در آمریکا در دیدگاه‌های ضد امپریالیستی و شناخت هر چه بهتر از آمریکا را چنین نقل می‌کند: «باید اعتراف کنم تا آن زمان (قبل از سکونت در آمریکا) نسبت به شبکه‌های جاسوسی بین‌المللی و غولی به نام امپریالیسم آگاهی چندانی نداشتم. آن وقت فقط شاه را عامل همه بدبختی‌ها می‌دانستم و راستش در آمریکا بود که در اثر مراوده و گفتگو با برخی روشنفکران متعهد خصوصاً شاعران و نویسندگان آمریکای لاتین، نقش امپریالیسم را آنطور که باید، شناختم» (رفیعی، ۱۳۸۶: ۷۱). به این شکل می‌توان گفت که حضور صفارزاده در آمریکا هر چه بیشتر در شناخت او به نقش استعمار در جهان سوم کمک کرده و شناخت او را نسبت به استعمار هر چه عمیق‌تر کرده است. او در آنجا به این نکته پی برده است که استعمار نه فقط ایران بلکه کل جهان را هدف کسب مطامع و منافع نامشروع خود قرار داده است و ملت‌ها را به طرق مختلف تحت سلطه و استثمار قرار داده است. از منظر او، «جهان اجیر جهانخواران است» (صفارزاده، ۱۳۶۶: ۱۰). آگاهی و روشنگری صفارزاده هر چه بهتر می‌تواند طرُق سلطه‌طلبی آمریکا را برای زنان ایرانی آشکار سازد. صفارزاده بر این است که استعمار نبض جهان را می‌گیرد. سلب امنیت می‌کند و آرامش را از اذهان می‌گیرد و با حمله جاهلی بمب‌ها، سرهای زندگی را از فکر مقاومت خالی کرده و تسلیم خواسته‌های خود می‌کند. آماجی که از این برنامه‌ریزی‌ها مد نظر است چیزی جز استثمار معادن و به زانو درآوردن مقاومت نیست و برای حصول این آماج نیز روش‌ها، روش جنگ نرم (Soft War) است و جنگ شناختی (Cognitive warfare) نه جنگ نفر به نفر و تن به تن:

جهان استعمار / به رسم طیبیان / نبض جهان را می‌گیرد / نام معادن سیال را / تکرار می‌کند / در کند و تند نبض / خطوط شیوه‌های یورش ترسیم می‌شوند / به جای جنگ نفر با نفر / دعوای تن به تن / سرهای زندگان را / با حمله‌های جاهلی بمب‌ها / از نور فکر / فکر مقاومت / خاموش می‌کند... (صفارزاده، ۱۳۸۶: ۱۸-۱۷)

بهترین تصویر از استعمار در شعر صفارزاده مانند کردن استعمار به گربه ازرق چشم حریص است؛ و ممالک مستعمره شده به پرندگانی معصوم و بی‌گناه. همانطور که این گربه، سیری‌ناپذیر است و همواره پرندگان از او در وحشت و هراس‌اند خصلت استعمار نیز طمعکار بودن و سیری‌ناپذیری است و غصب و سلطه تمام عیار را مطمح نظر دارد و به سود و منفعت دو طرفه فکر نمی‌کند. بر این اساس است که کشورهای استعمارزده کشورهایی‌اند که منابعشان به شکل حداکثری غارت می‌شود بدون اینکه به مردمانش بهره‌ای برسد:

چشمانش / ازرق‌رنگ است / به چشم گربه می‌ماند / در ناسپاسی / او گربه‌ای است / که هر چه گوشت به او می‌دهند / باز هم / پرندگان خانه من / از کمین حيله او / خائف و نگران هستند... (همان، ۵۴)

این گربه حریص و ازرق چشم برای استثمار ملل روش‌های متفاوتی را انتخاب می‌کند که در دوره حاضر بالاخص در ایران از روش ستیز با فرهنگ ایرانی - اسلامی و تلاش برای بی‌حجابی و ناامنی در کشور، اقدام می‌کند و زن مسلمان در ستیز با مسئله بی‌حجابی

می‌تواند به عنوان سنگردار مبارزه با امپریالیسم باشد و همچون صفارزاده در مورد نظام سلطه و اهداف آن روشنگری کرده و پرده از چهره منحوس نظام سلطه بردارد. الگویی که صفارزاده در این مورد برای زن ایرانی ترسیم می‌کند الگوی زنی است که بر قصد و نیت نظام سلطه آگاه است و برای دیگران نیز روشنگری می‌کند و آن‌ها را از نیات پلید پشت پرده استعمار آگاه می‌سازد.

عدالت و برقراری عدالت

عدالت‌خواهی و عدالت‌جویی ویژگی آرمانی دیگر برای الگوی زن مسلمان ایرانی می‌باشد که در شعر صفارزاده به وضوح تظاهر آن را می‌توان دید. لازم به ذکر است که عدالت یکی از لازمه‌های مدینه فاضله است. اجتماعات بشری همچنان که تشنه آب‌اند، تشنه عدالت نیز می‌باشند و جامعه سالم، جامعه‌ای است که در آن عدالت برقرار باشد. در طول تاریخ ادب فارسی، شاعران همواره مراکز قدرت را به عدل و داد فرا خوانده و به عدالت و نیکی با مردم سفارش کرده‌اند. همواره از بی‌عدالتی شکوه کرده و شاهان را به این شکل ترغیب به دادگستری کرده‌اند:

مملکت از عدل شود پایدار

کار تو از عدل بگیرد قرار

(نظامی گنجوی، ۱۳۸۷: ۴۱)

عدالت می‌تواند به عنوان یکی از اساسی‌ترین خواسته‌های اجتماعی الگوی زن ایرانی مطرح شود؛ آنچنانکه در شعر صفارزاده به عنوان الگویی از زن مسلمان ایرانی می‌بینیم. صفارزاده شاعری عدالت‌خواه است؛ جامعه آرمانی را جامعه‌ای می‌داند که عدالت در آن برقرار است. او که شاعری مذهبی است و ذهنیتی ایدئولوژیک دارد الگوهای عدالت‌خواهی را در حرکت‌های شیعی و ماندگارترین این حرکت‌ها یعنی قیام عاشورا جستجو می‌کند؛ قیامی که برای برپایی دین و حق و عدالت بود. البته او مذهب تشیع را به خاطر عدالت‌خواهی نهفته در بطن آن دوست می‌دارد و خود در این باب می‌نویسد: «علاقه من به مذهب تشیع، ریشه در عشق من به عدالت و بیزاریم از ظلم و مصلحه دارد. اساس و نقطه قوت فلسفه شیعه عشق به عدالت و ستم‌ستیزی است» (رفیعی، ۱۳۸۶: ۳۲۸).

بر این اساس امام حسین (ع) برای او نماد مقاومت در برابر ظلم و جور و الگوی عدالت‌خواهی می‌شود. او به مثابه الگویی برای زن امروز جبهه خود را مشخص کرده و بر علیه آنکه با حسین (ع) و تفکر حسینی که همانا تفکر مقاومت است سر ستیز دارد، در محاربه است: ما در محاربه هستیم/ به هر که با حسین به جنگ است/ و در صلحیم/ با هر که با حسین به صلح است/ حسین نام طالب حق است (صفارزاده، ۱۳۶۶ الف: ۳۸).

بر این اساس می‌توان گفت که الگوی مطلوب برای زن امروز، حضرت زینب (س) است که همدوش برادر بزرگوارش مقاومت را برگزید و پا به پای او تا دشت کربلا و میدان جنگ با یزیدیان آمد و ضمن پابندی به آرمان امام خویش، یزید و یزیدیان را رسوا و بی‌آبرو کرد. گام‌های زن انقلابی معاصر نیز باید در مسیر رسواسازی نظام سلطه و پابندی به مفاهیم متعالی مقاومت باشد.

در کنار الگو قرار دادن عدالت و ستم‌ستیزی امام حسین (ع)، زن مسلمان یک چشم به گذشته و چشمی به آینده و انتظار فرج دارد. به انتظار ظهور امام عصرش تا حکومت عدل و داد را برپا کند نشسته و با جاثران زمان به مبارزه برمی‌خیزد. عدالت‌جویی زن مسلمان از گذشته الهام می‌گیرد و به آینده امید می‌بندد که در هر دو صورت منبع الهام او ائمه اطهارند: و چشم‌های منتظر رهروان/ همیشه رنگ رسیدن دارند/ و جلوه‌های رسیدن/ یعنی نجات عینی ستم زدگان/ یعنی بنای تازه‌ای از بودن/ بر گور توطئه نابودن (صفارزاده، ۱۳۶۵: ۸۳).

زن مسلمان ایرانی در زمانه‌اش با ظلم می‌ستیزد و همچنین بی‌باکانه، ظلم‌ها و جورهایی را که در طول تاریخ شده نیز گوشزد می‌کند. از دید صفارزاده به عنوان الگوی زن مسلمان ظلم و ستم امروز ریشه در تاریخ دارد زمانی که در سقیفه سرزمین غصبی و ناپاکی - حق امیرالمؤمنین سلب گردید:

سقیفه/ سرزمین غصبی و ناپاکی است/ که کشت و کارش/ زیان جاودان بشر بوده/ کتمان کنندگان امر خداوند/ درباره علی (ع)/ سودای حق کشی را/ آن سان رایج کردند/ که قرن‌ها/ میان ملل/ گردش کند (صفارزاده، ۱۳۸۶، ۷۹-۸۰).

اسوهٔ عدالت‌خواهی از دید صفارزاده در دورهٔ معاصر ولی امر مسلمین است؛ امام خمینی (ره) که مبارزات عدالت‌خواهانه را رهبری می‌کرد. از دید صفارزاده در دورهٔ ستم‌شاهی، انسان‌های ستم‌کشیده و مستضعفین دنبال پیشوایی بودند تا بر ضد ظلم بشورند و این پیشوای الهی کسی نبود جز امام تا آنان را بر ضد ظالمان متحد کند و همانطور که هراتی نیز سروده:

پیش از تو آب معنی دریا شدن نداشت
شب مانده بود و جرأت فردا شدن نداشت

بسیار بود رود در آن برزخ کبود
امّا دریغ زهره دریا شدن نداشت

(هراتی، ۱۳۹۰: ۲۹۷)

با امام بود که سیل خروشان عدالت‌خواهی خانهٔ استبداد و ظلم را ویران کرد. گویا همه منتظر آن سقا (امام خمینی کبیر) بودند؛ همه تشنگان قسط و عدالت او:

ما تشنگان قسط و عدالت ما مردم زمان / منتظران آن سقا هستیم / که چون قیام کند / سقای کربلا را / همراه قافله خویش با خود می‌آورد / ما تشنگان قسط و عدالت / همواره منتظریم (صفارزاده، ۱۳۸۶: ۸۵-۸۴)

ظلم‌ستیزی و ستم‌ستیزی زن مسلمان

ظلم‌ستیزی نیز یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های الگوی زن مسلمان است. جوامع همواره با ظلم مواجه بوده‌اند و در طول تاریخ تجارب مکرری از ظلم‌گرایی دیده شده است. واژهٔ ظلم «ظلم (مصدر عربی) در لغت به معنای وضع شیء در غیر موضع خود، ستم، ستم کردن و بی‌داد آمده است» (سیاح، ۱۳۳۰: ج ۳/ ۵۵). ابن فارس گفته است: ظا و لام و میم دارای دو معنی اصولی است: ۱- تاریکی و سیاهی ۲- چیزی را از ستم در غیر موضوع خود نهادن.

همانطور که شخص در تاریکی چیزی را نمی‌بیند در حال ستم کردن هم مثل اینکه در تاریکی فرو رفته نمی‌تواند درک حقیقت کند و بطور کلی می‌توان گفت ظلم به معنای ستم و گذاشتن چیزی در غیر محل آن است» (رامپوری، ۱۳۶۳: ۵۶۹) در تعالیم دینی اسلام همواره چهرهٔ ظلم نکوهیده توصیف شده است. در کنار آن به جهاد با ظالمان دعوت شده است و از راه‌های مبارزه با ظالم، قطع رابطه مردمان آن جامعه با حاکم ظالم و جائز می‌باشد. بر این اساس در آیین اسلام، مبارزه با ظالم نه تنها وظیفه‌ای اجتماعی بلکه تکلیفی شرعی است. زن مسلمان نیز به مانند مرد مسلمان تکالیف شرعی را پیش چشم داشته و تابع آن است؛ صفارزاده به عنوان الگوی زن مبارز اسلامی-ایرانی؛ ظلم‌ستیزی را در طول حیات خویش به عنوان تکلیفی برگزیده است. صفارزاده با الهام از این حدیث: «مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتُمُّ بِأَمْرِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ وَ مَنْ سَمِعَ رَجُلًا ينادِي يَا لِمُسْلِمِينَ فَلَمْ يُجِبْهُ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ»، هر که صبح کند و اهمیتی به کارهای مسلمانان ندهد او از آنان نیست و کسی که صدای مردی بشنود که فریاد کمک خواهی از مسلمانان را سر دهد و پاسخش را ندهد مسلمان نیست.» (علامه مجلسی، ۱۴۰۴: ج ۷۱ / ۳۳۹)، همواره پاسخ منادیان عدالت را داده است و این پاسخ از چهارچوب مرزهای ایران فراتر رفته و گستره‌ای جهانی به خود گرفته است. او خود در این باره می‌نویسد: «مخاطبان شعر من می‌دانند که در هر گوشهٔ دنیا که ستمی بر ملت‌ها وارد شود، همدردی و ستم‌ستیزی من نیز حضور پیدا می‌کند» (رفیعی، ۱۳۸۶: ۲۸۸). او شیرزنی است که نه فقط برای احقاق حقوق خود و ملت‌ش بلکه برای احقاق حقوق سایر ملل مظلوم نیز می‌جنگد. از ستم کشیدگان در سراسر دنیا سخن می‌گوید و با دشمن ملت‌ها، ضدیت و دشمنی دارد و می‌سراید:

من ضد دشمن ملت‌ها هستم / از حقوق مردم خود / و مردم دنیا گفتم (صفارزاده، ۱۳۸۶: ۸۲)

از نگاه صفارزاده، جهالت و ظلم پیوندی استوار با هم دارند؛ منشأ ظلم، جهل و نادانی است و نه جهل ظالم بلکه جهل و نادانی مظلوم به حقوق خویش نیز هست و این جهل و نادانی مظلوم هر چه بیشتر ظالم را در ظلم خود گستاخ‌تر می‌کند همچنانکه صائب نیز سروده است:

اظهار عجز، پیش ستم پیشه ز ابلهی است
اشک کباب باعث طغیان آتش است.

(صائب، نقل از شمیسا، ۱۳۸۱: ۱۱۲)

بر این اساس او نخست گام را در رفع جهالت و آگاهی بخشی برای ستیز با ظلم می داند و چنین می سراید:

ظلم از جوار جهل می آید/ این همجواری دیرین را می چینم (صفارزاده، ۱۳۸۶: ۶۱)

ستم از دیدگاه صفارزاده در جهل و نادانی ریشه دارد:

این هیكل سیاه ستم/ مجموعه ای است/ از همه اندام های نامردی/ اندام های سرزده از/ ریشه های جهل (صفارزاده، ۱۳۶۶ الف: ۷۱)

صفارزاده ستیز با ظالمان را جهانشمول دانسته و محدودیت زمانی و مکانی برای آن قائل نمی شود. جنگ بر علیه جور و ستم همانطور که از اول تاریخ بوده است تا آخر نیز تداوم خواهد یافت و تا ظهور امام عصر (عج) این مبارزه و جهاد بر علیه ظلم مستمر خواهد بود. صفارزاده نیز بر این جنگ پیوسته واقف است:

و من که با نهاد ستم می جنگم/ می دانم تا همیشه/ جنگ و شهادتم ادامه دارد (صفارزاده، ۱۳۶۵: ۳۶)

همانطور که در سطور پیشین اشاره شد و آنطور که خود صفارزاده نیز بیان داشته است از مهم ترین علل دوست داشتن شیعه، عدالت گستری نهفته در بطن این مذهب است. تعریفی که شیعه از عدالت دارد مورد قبول صفارزاده است. او در بسیاری موارد تعریف های انحرافی از عدل را در جوامع معاصر و مدرن می بیند و در مفهوم آن ها و در این نکته که این ها عدل باشند شک می کند. برای نمونه او عدالت کمونیسم را ظلم بالسویه به جای عدل می داند و می سراید:

تاریخ انفجار عدالت را/ تاریخ هم به یاد ندارد/ آیا ظلم بالسویه/ یگانه چهره عدل است؟ (صفارزاده، ۱۳۶۵: ۱۰۳)

بر این اساس ناب ترین جلوه عدالت برای صفارزاده عدالت اسلامی و قرآنی است که برای هر زن و مرد مسلمان دیگری نیز الگویی صادق در جهت شناخت حق و حقیقت و عدالت است.

آزادی و آزادی طلبی

آزادی و آزادی خواهی از دیگر ویژگی ها و خواست های الگوی زن مسلمان است؛ آزادی زن از زیر یوغ بهره کشی غربی و ننگریستن به مثابه کالا، آمالی است که در دین اسلام و انقلاب اسلامی دنبال می شود. همچنین آزادی و استقلال کشور از زیر یوغ نظام سلطه مفهوم آزادی است. مفهوم «آزادی» از سیاسی ترین موضوعات در دوره معاصر بوده است؛ از دوره مشروطه این مفهوم وارد شعر فارسی شده و یکی از موضوعات محوری در گفتمان های مختلف اجتماعی و سیاسی بوده است. «کلمه آزادی در فرهنگ سنتی گذشته دو معنی عمده داشت: در مفهوم فلسفی و کلامی آن مرادف بود با حریت یا اختیار، که مفهوم نقیض جبر را به یاد می آورد و در معنای فردی و عرفی آن در برابر بند و زندان قرار می گرفت» (یاحقی، ۱۳۸۵: ۱۶)

«آزادی» مطرح در ادب مشروطه بیشتر آزادی غربی است. اما به مرور، آزادی در ایران مصداق هایی نو می یابد و در فرهنگ انقلابی و ایرانی اسلامی، رهایی از چنگال استبداد و استکبار و دست نشانده های نظام سلطه «آزادی» تلقی می گردد. «آزادی» انسان و کرامت انسانی اش، جایگزین آزادی انسان غربی می شود که آزادی در روابط غیرمشروع، آزادی ها در پوشش و حجاب و ... را مد نظر قرار می دهد. در شعر صفارزاده «آزادی خواهی» مترادف با استقلال وطن و ستیز با نظام سلطه است. از دیدگاه صفارزاده آزادی خواهان همواره اجانب و بیگانگان را رو در روی خویش می بینند؛ استعمار در صف مقابل «آزادی» و «آزادی خواهی» قرار می گیرد؛ چرا که مرام استعمار به بردگی کشیدن ملت ها است نه آزادی ملت ها و بر این اساس است که با واسطه دست نشانده های مستکبر و مستبد خود و در دهه های اخیر جنگ شناختی و جنگ نرم، آزادی ملت ها را سلب می کند. صفارزاده به عنوان شاعرهای انقلابی بر این است که طالبان آزادی همواره از جانب اجانب و بیگانگان مورد ستم قرار می گیرند. ملل آزادی خواه نیز همواره در معرض حمله نظام سلطه قرار می گیرند و خوانش متفاوت غرب از آزادی خواهی و آزادی زنان، منطبق با منافعشان تفسیر می شود.

و قامت بلند ایمان/ به سوی جنگ و شهادت برخاست/ شما که طالب آزادی هستید/ همواره گام های اجانب/ اعصابتان را لگدکوب کرده است» (صفارزاده، ۱۳۶۶ الف: ۳۳)

«آزادی» برای صفارزاده مفهومی خوشایند است. او با تصویرگری هنرمندانه از آزادی، در حسی کردن و ملموس کردن مفهوم آزادی می کوشد. آزادی از نظرگاه او «سبزه ای» است که پوسته بتنی و سیمانی خیابان را شکافته و رویده است. «آزادی» با این توصیف، بر

استبداد غلبه کرده و خواهد روئید و شاعر امیدوار به محقق شدن اصل آزادی است حتی اگر در مقطعی از تاریخ، سبزه آزادی زیر چکمه‌های کور استبداد پژمرده و له گردد ولی باز شکوفا خواهد شد:

آن سبزه/ کز ضخامت سیمان گذشت/ و قشر سنگی را/ در کوچه‌های شبانۀ بابل/ تا منتهای پرده بودن/ شکافت/ آن سبزه، سبزه زندگانی بود/ آن سبزه زندگانی بود/ و پای باطل تو/ آن پای بویناک/ به چکمه‌های کور/ آن سبزه را شکست/ آن سبزه/ رویش آزادی/ آن سبزه/ آزادی بود» (صفارزاده، ۱۳۹۱: ۲۷۵)

یکی از زیباترین هماهنگی‌های صورت و معنا در شعر در هماهنگی عاطفه و تصویر اتفاق می‌افتد و حتی تصویر بدون عاطفه نمی‌تواند کشش داشته باشد آنطور که شفیعی کدکنی بیان داشته است: «ارزش یک تخیل در بار عاطفی آن تخیل است و تخیلی که مجرد از عاطفه باشد، هر چند زیبا هم باشد به ابدیت نمی‌رسد» (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۰: ۹۰)

در بند فوق تصویر «سبزه» برای «آزادی» به زیبایی، عاطفه آزادیخواهی صفارزاده را منعکس می‌کند. شکست شب استبداد نیز گامی در جهت آزادیخواهی است؛ شب، در شعر نمادگرای اجتماعی معاصر همواره نماد «استبداد» و «خفقان» و «ظلم و تیرگی» بوده است. راهی که از این استبداد و خفقان باز می‌شود به سوی آزادی است. شکست استبداد مساوی با پیروزی آزادی است. بعد از شکست استبداد، نوبت آزادی می‌رسد. صفارزاده نیز خود و دیگر روشنفکران را چونان ستارگانی روشن و روشنگر به حساب می‌آورد که در شب استبداد درخشیدن گرفته‌اند و پیام‌آور نور و روشنایی برای اهل شب و ظلمت‌بانانند. به زودی شب را با تلاش مستمر خود شکسته و نویدگر آزادی می‌شوند. او خود و هم مسلکانش را «شب‌شکن‌ترین چراغ‌های جهان» می‌داند و منادی آزادی و آزادیخواهی است.

ما آن ستارگان بلندیم/ همراه با رسیدن شب می‌رسیم/ شب را شکسته‌ایم از دوردست/ ما آن ستارگان کوچک و خردیم/ اما ستارگان خرد/ در چشم شب‌شناسان/ همواره در زمان/ شوق را شکسته‌اند/ با آن وزیر برق بگویند/ در روزهای تار و تباهی/ از ما مدد بخواهد/ ما جلوه‌های نور زمانیم/ ما شب‌شکن‌ترین چراغ‌های جهانیم» (صفارزاده، ۱۳۶۶: ۴۶)

از دیدگاه طاهره صفارزاده به عنوان شاعری انقلابی، رهبر کبیر انقلاب، رهبر آزادی‌خواهان جهان است؛ اوست که ملت ایران را از خواب غفلت بیدار کرده و رهبری نبرد برای «رهایی» و «آزادی» را بر عهده گرفته است. او رهبر و راهنمای آزادیخواه ملت ایران است و الگو و سرمشق برای سایر ملل مسلمان تا خود را از زیر یوغ استکبار جهانی و نظام سلطه رها کند و به «آزادی» و «رهایی» برسد.

باز آ/ باز آ/ ای مهربان معلم بیداری/ ای رهبر نبرد رهایی/ بیداری از سروش قم آمد/ و خانه‌های قبرگونه شکافت/ انسان ز خواب گران برخاست/ آسمه سر/ به شستن گناه ستم‌دیدی شتافت» (صفارزاده ۱۳۹۱: ۲۹۴)

از این منظر است که او برای رهایی از چنگال استبداد و رسیدن به آزادی، «قیام» را توصیه می‌کند. باید از خانه بیرون آمد؛ برای بیرون کردن طاغوت و استبداد از خانه وطن، باید کمر همت بریست و دیو استبداد را شکست داد:

برخیز/ بیرون بیا/ بیرون خانه/ فصلی به انتظار نشسته است/ و گردشش به گردش قدم توست.../ تو سرزمین رهایی هستی/ برخیز/ برخیز/ برخیز» (صفارزاده، ۱۳۹۱: ۲۸۳)

فصل آزادی آدمی را به انتظار نشسته است و اگر اقدامی صورت نگیرد نمی‌توان به آزادی و رهایی دست یافت. او با نگرشی سیاسی، انقلاب اسلامی را رهایی و آزادی ملت ایران و استقلال آن می‌داند. مردمی که صف بسته و مقابل دژخیمان رژیم به پا خاسته‌اند؛ صف‌های استوار رهایی را شکل داده و زنجیر بردگی را پاره کرده‌اند. واژگانی که صفارزاده برای این صف‌های رهایی مردم برگزیده نیز ریشه در رویکرد سیاسی او دارد و نگرش انقلابی او را آشکار می‌سازد. صفت «تابناک» برای صف‌ها عمق احترام شاعر را به باور قیام‌کنندگان و آنان که به پا خاسته‌اند نشان می‌دهد. عبارات قرآنی «نصر خدا» و «فتح خدا» نیز بعد دینی و اسلامی این قیام را آشکار می‌کند:

قسم به توده‌های صف‌آرا/ نصر خدا/ فتح خدا/ فرار رسیده است/ در شهر چون که می‌گذری می‌بینی/ صف‌ها در امتداد ۲

ستیز با استبداد و خودکامگی

از دیگر فعالیت‌های اجتماعی زن الگوی مسلمان ستیز با استبداد است؛ زن مسلمان با استبداد سری آشتی ناپذیر دارد و دوشادوش مردان به مبارزه با نظام خودکامه و مستبد می‌پردازد. چنانکه مظاهر این تفکر را در شعر صفارزاده به عنوان الگوی زن ایرانی-اسلامی می‌بینیم؛ هنر صفارزاده هنری استبدادستیز است و او در شعر خود به جنگ با استبداد می‌رود و استبداد و چهره کریه آن را برملا کرده و بر آن می‌شورد. او بر این است که نباید بر مستبد سنگدل سجده کرد بلکه باید به مبارزه با او برخاست:

سجده به سنگ / سجده به سنگدل / سجده چرا؟ (صفارزاده، ۱۳۸۴: ۱۳)

او بر این است که حکومت استبدادی در نهایت رفتنی است و زمان همواره بر علیه حکومت‌های استبدادی است؛ چرا که مردم جور و ظلم و خفقان را بر نمی‌تابند و با دانش و آگاهی خود بر علیه آن قیام کرده و آن را برمی‌اندازند. همانطور که قدرت سخت این حکومت‌های طاغوتی مردم را قلع و قمع می‌کرد روزی خود این حکومت‌ها زیر بولدرز زمان از هم می‌پاشند:

بولدرز حکوت بیگانه / در زاله / در ویتنام / اجساد کشتگان را بر می‌داشت / بولدرز زمان / تمام حکومت‌ها را برمی‌دارد» (صفارزاده، ۱۳۸۶: ۳۴)

«بیداری» شرط لازم برای او برای رهایی از استبداد و حکومت‌های مستبد است. بیدار شدن و اقدام کردن بر علیه استبداد مایه شکست مستبدان است. ایران اسلامی این افتخار را داشته است که با تبعیت از رهبری روشنگر یعنی خمینی کبیر بساط مستبدان و خودکامگان زمان را برچیده و به یاری این مرد که در استواری ایمان چون کوهی بود نظام اسلامی را برقرار نماید:

ما خواب بودیم / ما بیش از آن در خواب بودیم / که همه‌مۀ پای دزدان / دزدان داخلی و خارجی / بیدارمان کند / خدا بر ملت ما بیداری خواست / مردی به استواری کوه / بازویمان گرفت / و قامت بلند ایمان / به سوی جنگ و شهادت برخاست (صفارزاده، ۱۳۶۶ الف: ۳۱)

بر این اساس «بیداری» را می‌توان یکی از مهم‌ترین مشخصه‌های زن الگوی مسلمان ایرانی قلمداد کرد.

وطن و وطن‌پرستی

«وطن» و «وطن‌پرستی» نیز از ویژگی‌های مهم الگوی زن مسلمان است؛ منطبق با تعلیمات اسلامی که «حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ» (عباس قمی، ۱۳۷۴: ج ۲ / ۶۶۰) وطن‌فروشی عملی قبیح به شمار می‌رود. زن مسلمان نیز دلبسته وطن و میهن خویش است و آنچنانکه بانوی جنگ سپیده کاشانی سروده:

بجوشد گل اندر گل از گلشن من	به خون گر کشی خاک من، دشمن من
جدا سازی ای خصم، سر از تن من،	تم گر بسوزی، به تیرم بدوزی
تو عشق میان من و میهن من	کجا می‌توانی، ز قلبم ربایی

(کاشانی، ۱۳۸۹: ۱۰۴)

مهر وطن هیچگاه از دل زن انقلابی بیرون نمی‌رود.

صفارزاده، وطن‌پرستی را با استعمارستیزی گرده زده است؛ او استعمارستیزی را نمود وطن‌پرستی و احترام به وطن می‌داند و می‌نویسد: «کسی که دلش برای وطن سوخت با استعمار می‌جنگد. دل من برای همه وطن‌ها سوخت و خدا هدایتیم کرد» (صفارزاده، ۱۳۸۳: ۱۶). وطن‌پرستی صفارزاده با ملیت‌گرایی افراطی و ستیز با دیگر اقوام مسلمان گره نمی‌خورد؛ بلکه رد پای ایدئولوژی دینی در وطن‌پرستی او نیز آشکار است. در مورد اینکه وطن‌پرستی و ملیت‌گرایی صفارزاده رنگی ضد استعماری دارد می‌آید: «ملی‌گرایی صفارزاده موضعی ضد امپریالیسم غرب دارد نه موضع ضد عرب. در این الگوی سیاسی اسلامی که جایگزین الگوی غربی است به جای مواجهه نژادی و ملی بین ایران و عرب، ضدیت با ایدئولوژی امپریالیسم و ماتریالیسم غربی است» (سعد، ۱۳۸۲: ۱۰۴) و این نشانه‌ای از این است که وطن، علاوه بر ایران اسلامی، وطن اسلامی است. همچنین از دید صفارزاده برخلاف شاعران مشروطه «وطن» تنها ایران نیست، بلکه وطن هر جایی است که استعمار به آن چنگ انداخته و ثروت آن را به غارت می‌برد. برای بیداری مردمان آن خطه باید کوشید. بر این اساس او

همچنانکه در آزادی وطن خود از دست ایادی استعمار می‌شود برای مظلومان افغانستان نیز که در دسیسه‌های استعمار گرفتارند، دلسوزی می‌کند و می‌سراید:

جغرافیای جور و ستم / اعلام کرده / فغان و ناله و افغان هم / وطن دارند / در سرزمین فغان و افغان / در افغانستان انسان بیگناه / کشتار می‌شود» (صفارزاده، ۱۳۸۶: ۴۷) و با رویکردی انسان‌دوستانه کشتار مسلمانان افغان توسط ایادی استعمار را مورد انتقاد قرار می‌دهد. او خود را عاشق وطنش می‌داند؛ عشق به وطن است که او را از آمریکا دوباره به وطنش می‌کشاند تا صدای بلند وطن‌خواهی و استعمارستیزی شود و در خدمت آرمان‌های انقلاب اسلامی باشد. او به خاکش، عشق می‌ورزد و با ماندن آن به «صورت یوسف» و تحمل رنج‌ها همچون «ایوب» زیبایی و تقدس و رنج‌کشی آن را به تصویر می‌کشد:

«و عشق من به خاک / اسیری است که صورت یوسف دارد و صبر ایوب» (صفارزاده، ۱۳۸۴: ۷۴)

او نبرد بزرگان ایران همچون خیابانی و میرزا کوچک خان را برای وطن می‌داند تلاش آن‌ها و نبرد آن‌ها به خاطر این بوده است تا وطن زنده بماند:

در کوچه در خیابان / صفوف «خیابانی» است / صفوف متحد «جنگلی» / که عاشقانه می‌جنگند / و می‌خواهند / باطل برود / بیگانه برود / و می‌خواهند که حق همیشه بماند / وطن همیشه بماند (صفارزاده، ۱۳۶۵: ۳۳-۳۴)

البته او مردمی را که بر ضد دست نشاندهگان بیگانگان یعنی پهلوی به پا خاسته همدریف با خیابانی و میرزا کوچک‌خان برای کسب آزادی و استقلال وطن می‌داند. بر این اساس، وطن‌پرستی را نیز می‌توان یکی از اصلی‌ترین ویژگی‌های الگوی زن ایرانی اسلامی دانست؛ آنکه دلش برای وطنش می‌سوزد و دوستدار وطن خویش است هیچگاه وطن را در زیر چکمه‌های دشمن نمی‌خواهد و این حس وطن‌دوستی را برای دیگران نیز تبیین می‌کند و رسالت تاریخی الگوی زن مسلمان این مؤلفه می‌تواند باشد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر مؤلفه‌های ارزشمندی را در شعر صفارزاده برای زن الگوی معاصر ایرانی یافته است. صفارزاده خود به عنوان الگویی از زن مبارز ایرانی - اسلامی، تجسم و تجسد یک زن الگوست. افکار و اندیشه‌های پیشرو این زن شاعره در خصوص سلطه‌ستیزی و استکبارستیزی و انطباق آزادی زن با خوانش ایرانی - اسلامی در شعرش او را به عنوان الگویی برای زنان ایرانی معرفی می‌کند. افکار سلطه‌ستیزانه او و شناختی که او از نظام سلطه یافته روشنگرانه است و می‌تواند در معرفی چهره کریه سلطه‌گران جهانی مفید و مؤثر باشد. همچنین او آزادی را نه چون زن غربی در عریانی بلکه در آزادی فعالیت اجتماعی و استقلال وطن و تلاش برای آزادی وطن می‌داند. ستیز با ظلم و ستم را وظیفه و تکلیف هر زنی می‌داند و زنان ایرانی را تحریض و تحریک به ستمگران جهانی در حق مسلمانان فلسطین، بوسنی، افغانستان و .. می‌کند و رسالتی جهان شمول را در ستم‌ستیزی و ظلم‌ستیزی تعریف می‌کند. در عدالت، عدل اسلامی را برتر و فراتر از جمیع مکاتب دانسته و با بی‌عدالتی‌ها به مبارزه برمی‌خیزد و بسیاری از تعاریف عدل در مکاتب دیگر را ظلم بالسویه می‌داند. او با این توصیفات چهره‌ای پیشرو از زن الگوی مسلمان ایرانی ترسیم می‌کند که می‌تواند در جبهه‌های جنگ شناختی و جنگ نرم دشمن را به زانو درآورده و روشنگرانه از دام هجمه جنگ فرهنگی دشمن سربلند بیرون آید.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

مشارکت نویسندگان در این مقاله مستخرج از پایان‌نامه به شکل زیر است:

نویسنده اول: تهیه و آماده‌سازی نمونه‌ها، انجام آزمایش و گردآوری داده‌ها، انجام محاسبات، تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها، تحلیل و تفسیر اطلاعات و نتایج، تهیه پیش‌نویس مقاله.

نویسنده دوم: استاد راهنمای پایان‌نامه، طراحی پژوهش، نظارت بر مراحل انجام پژوهش، بررسی و کنترل نتایج، اصلاح، بازبینی و نهایی‌سازی مقاله.

نویسنده سوم: استاد مشاور پایان نامه، مشارکت در طراحی پژوهش، نظارت بر پژوهش، مطالعه و بازبینی مقاله.

تعارض منافع

بر اساس اظهارات نویسندگان، این مقاله تعارض منافی ندارد.

حامی مالی

این پژوهش با حمایت معنوی معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه انجام شده است.

سپاسگزاری

از تمامی مشارکت کنندگان در این پژوهش سپاسگزاری می شود.

منابع

قرآن کریم

- امام خمینی، روح الله. (۱۳۷۸). صحیفه امام (مجموعه آثار امام خمینی (س) (بیانات، پیام‌ها، مصاحبه‌ها، احکام، اجازات شرعی و نامه‌ها)، قم: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- رامپوری، غیاث‌الدین. (۱۳۶۳). غیاث اللغات، چاپ اول، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- رفیعی، علی محمد. (۱۳۸۶). بیدارگری در علم و هنر؛ شناختنامه طاهره صفارزاده، چاپ اول، تهران: انتشارات هنر بیداری.
- سعد، جويا بلوندل. (۱۳۸۲). عرب‌ستیزی در ادبیات معاصر ایران، ترجمه فرناز حائری، چاپ اول، تهران: نشر کارنگ.
- سیاح، احمد. (۱۳۳۰). فرهنگ جامع، تهران: کتابفروشی اسلام.
- شفیعی کدکنی، محمدرضا. (۱۳۸۰). ادوار شعر فارسی (از مشروطیت تا سقوط سلطنت)، تهران: سخن.
- (۱۳۸۵). شاعری در هجوم منتقدان، چاپ دوم، تهران: آگاه.
- شمیسا، سیروس. (۱۳۸۱). معانی و بیان، چاپ نهم، تهران: فردوس.
- صفارزاده، طاهره. (۱۳۸۶). در پیشواز صلح، چاپ دوم، تهران: هنر بیداری.
- (۱۳۶۶ الف). دیدار صبح، شیراز، چ اول، نوید شیراز.
- (۱۳۶۵). حرکت و دیروز، چاپ دوم، شیراز: نوید شیراز.
- (۱۳۶۶ ب). مردان منحنی، چ یک، شیراز، نوید.
- (۱۳۸۴). سفر پنجم، چاپ پنجم، تهران: پارس کتاب.
- (۱۳۹۱). مجموعه اشعار طاهره صفارزاده، تهران: انتشارات پارس کتاب.
- (۱۳۸۶). رهگذر مهتاب، چاپ پنجم، تهران: انتشارات هنر بیداری.
- (۱۳۶۵). بیعت با بیداری، چاپ سوم، شیراز: نوید شیراز.
- (۱۳۸۶). از جلوه‌های جهانی، تهران: هنر بیداری.
- قمی، عباس. (۱۳۷۴). سفینه البحار و مدینه الحکم و الآثار، مشهد: آستان قدس رضوی.
- علامه مجلسی. (۱۴۰۴). بحار الانوار، ۱۱۰ جلد، لبنان، بیروت: موسسه الوفا.
- کاشانی، سپیده. (۱۳۸۹). مجموعه آثار، تهران: انتشارات موسسه انجمن قلعه ایران.
- نساجی‌زاده، اسماعیل. «شمه‌ای از کمالات معنوی حضرت زینب (س)»، مجله درس‌هایی از مکتب اسلام، شماره ۳.
- نظامی گنجوی، الیاس بن یوسف. (۱۳۸۷). خمسه نظامی با کشف الایات بر اساس چاپ مسکو، باکو، چاپ دو، تهران: انتشارات هرمس.
- هراتی، سلمان. (۱۳۹۰). مجموعه کامل شعرهای سلمان هراتی. تهران: چاپ چهارم: دفتر شعر جوان.
- ولک، رنه. (۱۳۷۳). نظریه ادبیات، ترجمه پرویز مهاجر و ضیاء محمدی. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- یاحقی، محمدجعفر. (۱۳۸۵). جویبار لحظه‌ها، چاپ هشتم، تهران: جامی.
- یوشیج، نیما. (۱۳۸۵). درباره شعر و شاعری، به کوشش سیروس طاهباز، تهران: نگاه.